

GAZDASÁG

Dr. Süveges Márta

A szövetkezetek helye és perspektívái az Európai Közösségben a közösségi intézmények döntései tükrében¹

1. Bevezetés

Az Európai Közösség intézményei – az Európa Parlament, a Tanács, a Bizottság, a Gazdasági és Szociális Tanács az 1970-es évek második felétől kezdve fokozott figyelmet szentelnek a szövetkezeteknek.

Ez a figyelem, amelyet elsősorban a szövetkezetek nemzeti és európai szintű szakmai szervezetei keltettek fel és tartanak ébren, kezdetben nem terjedt túl az egyes szövetkezeti ágazatok és „non-profit”^[1] szervezetek tárgyában folytatott kutatások finanszírozásán, szakmai konferenciák szervezésének támogatásán, az egyes szövetkezeti ágazatokról szóló értékelések összeállításán. Hozzá kell tenni, hogy ezek a gazdasági, szociális és jogi szempontú tényfeltárások a szövetkezeteket elsősorban a Közös Piac valamennyi szektorára jellemző általános gazdasági problémák orvoslásának eszközeként vették számba. Ezeknek a vizsgálódásoknak a során a hangsúly azonban nem a szövetkezeti sajátosságokra, hanem a piacszervezési tevékenységre és a szövetkezeti munkahelyteremtő kapacitásra helyeződött.

¹ A tanulmány annak a kutatási munkának a keretében készült, amely az ELTE Állam- és Jogtudományi Karán "Az Európa Tanács és a Közös Piac jogához való felzárkózás" című OTKA keretében folyik. Az 110213. OTKA számon 1994 január 15-én benyújtott dolgozat eredeti címe: "A szövetkezetek helye és perspektívái az Európai Közösségben a közösségi intézmények és az Európa Tanács döntései tükrében (Szövetkezetek a szociális gazdaságban) Kézira, ELTE ÁJK, 115.old.

Az 1980-as évek közepétől kezdve a közösségi intézmények az egyre inkább előtérbe kerülő *regionális politika kialakítása során is számba vették a szövetkezeteket*, mint a gazdaságilag elmaradt, vagy hegyvidéki régiókban kialakítható kis- és középvállalati formákat. Amíg az 1970-es évek végén és a nyolcvanas évek elején a Bizottságnak a szövetkezetek tárgyában hozott intézkedései a Bizottság belső intézményes működési rendjének kereteit nem lépték túl, addig az Európa Parlamentnek és a Gazdasági és Szociális Bizottságnak a „Szövetkezetek regionális fejlesztésben betöltött szerepéről” 1987-ben,^[2] illetve 1989-ben^[3] kialakított állásfoglalásai már az említett két intézmény döntéshozatali rendjében illő határozat, illetve vélemény formájában jelentek meg.

Az általános gazdasági problémák, többek között a munkanélküliség és a regionális problémák enyhítését szolgáló eszközként tartja számon a szövetkezeteket az Európa Tanács e tárgykörben kiadott határozata is.^[4]

A szövetkezetekkel mint sui generis vállalati formákkal, a szövetkezeteknek az Európai Gazdasági Közösségben elfoglalt helyével és a szövetkezeti mozgalom jövőjével először az Európa Parlament foglalkozott az 1983. április 13-i határozatában.^[5] Ezt a határozatot hosszú évek elmúltával követte a Tanács 1989. decemberében „A szociális gazdaság vállalatai és a határok nélküli piac létrehozása” című állásfoglalása,^[6] továbbá a Tanács 1990. szeptember 17-i rendelettervezete az „Európai szövetkezeti társaság” jogi státusáról,^[7] majd a Tanács 1992. évi rendelettervezete a „szociális gazdaság vállalatairól”.^[8] A közösségi jogalkotás rendjében az utóbbi rendelettervezetet az Európa Parlament véleményezte és látta el módosító javaslataival 1993-ban.^[9]

A szövetkezeteket az EGK számára az Európa Parlament „fedezte fel” a szövetkezeti mozgalomban nagy vitákat kiváltó 1983-ban hozott határozatával. A parlamenti határozat, amely hosszú évek előkészítő

munkájának eredménye, megszületését követően meghatározó volt a szövetkezetek további gazdasági, szociális megítélésére.

Ahogy az előzményekből kitűnik, a szövetkezetek tárgyában elfogadott különböző súlyú közösségi döntések más-más gazdasági, szociális cél érdekében tevékenykedő csoportok, rétegek olyan érdekérvényesítésének eredményeként születtek meg, amelyek a szövetkezet mint intézmény EGK-ban elfoglalt helyével, perspektíváival többnyire csak közvetetten foglalkoztak.

Az Európa Parlament szövetkezetekről folytatott – több évig tartó – vitáját 1983-ban lezáró határozat is többet foglalkozik a szövetkezet általános gazdaságpolitikai eszköz jellegével, mint a szövetkezet sui generis vállalati sajátosságaival.

Az Európa Parlament szövetkezetekről kiadott határozata után nyilvánvalóvá vált, hogy a szövetkezetek – mint a kapitalista vállalatoktól és a „közérdekű” (állami) vállalatoktól eltérő intézmények – csak akkor érhetik el az EGK-ban gazdasági és szociális súlyuknak megfelelő értékelésüket, ha nemzeti és európai mozgalmak szintjén összefognak a gazdasági célú egyesületekkel, a kölcsönös segélynyújtási szervezetekkel és közösen lépnek fel a szociális vállalati rendszer közösségi szintű jogi szabályozása, a „szociális gazdaság” intézményes elfogadása érdekében.

Az 1980-as évek közepétől kezdődően a három említett vállalattípus mozgalmi eszközökkel megszervezett akcióprogramjainak lehetünk tanúi. A közösen rendezett nemzetközi konferenciák mellett – amelyeknek célja többek között a szociális gazdaság fogalmának tisztázása volt – együttes tudományos kutatásokra, közös tudományos, ismeretterjesztő kiadványok megjelentetésére került sor. Ennek a szakmai-mozgalmi összefogásnak az eredményeként üdvözölhetők azok az EGK döntések, amelyek egyrészt a szociális gazdaság vállalatainak szerepét méltatják az EGK-ban, másrészt az a három rendelettervezet, amely „A szociális gazdaság vállalatai” címen tartalmazza a

szövetkezeti társaság, a gazdasági célú egyesületek és a kölcsönös biztosító társaságok” európai szintű szabályait (1992).

A körvonalazott problematika kutatási eredményeit – mind logikai szempontokból, mind a részletekben való publikálást lehetővé tévő praktikus szempontokat figyelembe véve – két gondolatkörben fejtem ki és két összefüggő tanulmány formájában tárom az érdeklődő szakmai nagyközönség elé.

A jelen tanulmányban azoknak a dokumentumoknak a tartalmát ismertetem, amelyek közvetetten és közvetlenül gyakoroltak nyomást az EGK Tanácsra azért, hogy az kiadja „A szociális gazdaság és a határok nélküli piac” című állásfoglalását (1989. december) „Az európai szövetkezeti társaság” jogi státuszáról szóló rendelettervezetet (1990. szeptember 17.), majd a „szociális gazdaság” gyűjtőfogalom alatt „Az európai szövetkezeti társaságokat az európai gazdasági célú egyesületeket az európai kölcsönös biztosító társaságokat” szabályozó rendelettervezetét (1992).

Egy másik tanulmányban ismertetem majd azokat az elméleti álláspontokat és vitákat, amelyek a közösségi dokumentum kidolgozása és elfogadása során folytak a különböző gazdaságfilozófiai áramlatok – nevezetesen a latin országokban elterjedt „szociális gazdasági” irányzat, a német *Gemeinwirtschaft* és az angolszász non-profit elméletek – képviselői között a szövetkezetek gazdasági, szociális sajátosságairól, a kapitalista gazdaságban elfoglalt helyükről, perspektíváikról. Ezek a viták azért is megérdemlik a figyelmet, mert láttatni engedik azokat a kompromisszumos folyamatokat, amelyek eredményeként az egyes európai országok gazdaságfilozófiai nézetei alapján különböző típusú vállalati rendszerekbe sorolt szövetkezet, gazdasági célú egyesület, kölcsönös biztosító társaság úgy került az EGK-i szabályozás szintjén egy fogalomkörbe, nevezetesen a „szociális gazdaság” fogalomkörét alkotó vállalati rendszerbe, hogy az nem érintette ugyanakkor a jelzett három vállalatról az egyes országokban történelmileg kialakult köz-

gazdasági, gazdaságfilozófiai értékítéleteket és jogi szabályozási módokat.

A szövetkezetekről szóló dokumentumokat nem tárgyuk szerint, hanem megjelenésük időrendi sorrendjében ismertetem. Ezzel a módszerrel kidomboríthatók azok az összefüggések, amelyek egyrészt a szövetkezetek, mint piaci szereplők és az EGK általános politikája között léteznek, másrészt a szövetkezetek mint sajátos szociális vállalatok és az egyre inkább előtérbe kerülő „a polgárok szociális Európája”, a „szociális gazdaság” között kirajzolódnak.

2. Az Európa Parlament szövetkezetekről szóló 1983. évi határozatának közvetett előzményei

1. Az EGK megalakítását követő első két évtizedben az EGK országok szövetkezeti mozgalmait közösségi szinten kevéssé ismerték.

Az 1950-es évektől kezdődően kialakuló európai szintű szövetkezeti szervezetek,^[10] továbbá a nemzeti szövetkezeti mozgalmak az európai szövetkezetek ismertté és elismertté tétele érdekében két területen tevékenykedtek. Egyrészt tényfeltárásokkal hívták fel a figyelmet a szövetkezetek jelentőségére az EGK-ban, másrészt egy európai multinacionális szövetkezeti státus elfogadásáért vetették latba befolyásukat.

Kezdetben az EGK mezőgazdasági szövetkezeteinek általános bizottsága (COGECA) a Bizottság közreműködésével felméréseket készített, dokumentációkat állított össze a tagországok mezőgazdasági szövetkezeti mozgalmairól, amelyeket agrárszövetkezeti európai összehasonlító mukák követtek.^[11]

A Közérdekű, a Szociális, a Szövetkezeti Gazdaság Nemzetközi Kutató és Információs Központja (CIRIEC),^[12] továbbá a kölcsönös biztosító szervezetek, a szövetkezetek és a gazdasági célú egyesületek francia nemzeti szövetsége (CNLA) a közösségi intézmények támoga-

tásával 1978-ban nemzetközi konferenciát rendeztek „A nem profit-érdekelt szervezetek helye az 1980-as évek Európájában” témáról. Az öt kötetben megjelent munkaanyag – amely „Európai vita a szociális gazdaságról, a kölcsönös biztosító szervezetekről, a szövethozókról és az egyesületekről”^[13] címmel vált ismertté – azoknak a konferenciáknak a sorát nyitotta meg, amelyeknek célja az volt, hogy közös elméleti és akcióprogramot dolgozzanak ki mindazon szervezetek bevonásával, amelyek az *EGK országaiiban bármilyen vállalati elnevezés alatt a tagok anyagi és szociális boldogulása érdekében a kölcsönös segítségnyújtás elvét alkalmazva demokratikus keretekben és működési rendszerben tevékenykednek.*

Az 1970-es évek második felétől kezdve az EGK intézményeinek érdeklődése a munkás termelőszövetkezetek felé fordult. A munkástermelőszövetkezetekre az a tény terelte a közösségi intézmények figyelmét, hogy a foglalkoztatás- és szociálpolitikában, a munkahelyek megőrzésében, és a regionális problémák megoldásában a nagyvállalatokból átalakuló kis- és középvállalatok – amelyeknek szociális szempontból a munkás termelőszövetkezetek képviselik az ideális szervezési és működési elveit – egyre nagyobb sikereket értek el. Az EGK Bizottság foglalkoztatáspolitikáért és szociális fejlesztésért felelős V. Főigazgatóságának szervezésében a munkás termelőszövetkezetek független szakértői 1981-ben Brüsszelben rendezett konferencián adtak számot a munkás termelőszövetkezetek munkahelyteremtő lehetőségeiről. Mindezen túl, az európai munkásszövetkezeti mozgalom mind gyakorlati, mind elméleti szakértői már az 1970-es évektől kezdve nagy erőfeszítéseket tettek azért, hogy felhívják az EGK intézményeinek figyelmét a munkás termelőszövetkezetek gondjaira, a nemzeti szövethozó jogok összehasonlító elemzésére, harmonizálására és egy egységes európai munkás termelőszövetkezeti szabály kidolgozására. Ezeket az erőfeszítéseket azonban a Bizottság figyelmen kívül hagyta.^[14]

2. Az Európai Szövetkezeti Társaság (a továbbiakban: ESZT) létrehozásának folyamata történelmileg összefügg az Egységes Európai Részvénytársaság (a továbbiakban: ERT) kodifikációs munkálataival. Az ERT statutumának kodifikációs munkálatai bátorítást adtak az EGK országok szövetkezeti jogközelítés terén már eddig is hosszú idő óta együttműködő azon szövetkezeti szervezeteinek, amelyek úgy találták, hogy itt az ideje, hogy a jogközelítési munkálatokat egy európai szövetkezeti társaság szem előtt tartásával folytassák. Többek között azoknak a jogközelítési szándékoknak az eredményeként fogalmazta újra 1966-ban a Szövetkezetek Nemzetközi Szövetsége a szövetkezeti alapelveket.^[15] Az első európai szövetkezeti szabálytervezetet a Mezőgazdasági Hitelszövetkezetek és Kölcsönös Biztosító Szervezetek vázolták fel 1966-ban.^[16]

Az EGK tagországok valamennyi szövetkezeti ágazatára egységesen alkalmazandó ESZT tervezetének első változatát a Fogyasztási Szövetkezetek Európai Szövetsége dolgozta ki, 1968-ban. Az ESZT tervezete az akkor már az EGK Tanács rendelettervezetében megjelent, azóta többször módosított, de a Tanács által máig el nem fogadott ERT II. könyvét alkotta volna.^[17]

Az ERT szabálytervezetétől független első önálló ESZT-tervezet a három legjelentősebb európai szintű szövetkezeti szakmai szervezet közös munkájának eredményeként született meg 1974-ben.^[18]

3. Az Európa Parlament szövetkezetekről szóló 1983. évi határozatának közvetlen előzményei

1. Az egyes tagállamok munkás termelészövetkezeti szervezetei, miután az ágazat érdekében előterjesztett javaslataikra a Bizottság nem reagált, a munkás termelészövetkezetekkel szimpatizáló európai parlamenti képviselők egyes csoportjain keresztül közvetlenül kísérelték meg felhívni az EGK intézményeinek figyelmét ezeknek a szövetkezeteknek a jelentőségére.^[19]

A többségében szocialista pártokhoz tartozó 32 parlamenti képviselő aláírásával ellátott, Bonaccini képviselő nevéen 1980 szeptemberében, továbbá 9 olasz és belga kereszténydemokrata párttag képviselő által 1980 decemberében benyújtott határozati javaslat-tervezetek a munkásszövetkezeti érdekeket általános szövetkezeti keretbe helyezték. „A szövetkezetek fejlesztéséről”, és „A szövetkezetek fejlesztését szolgáló eszközök és a szövetkezetekre vonatkozó rendelkezések harmonizálásáról” szóló határozati javaslatok az EGK-országok valamennyi szövetkezeti ágazatát figyelembe véve az alábbi, a szövetkezetek helyzetét értékelő és jövőbeli továbbfejlesztésüket szolgáló megállapításokat fogalmazták meg.

„A szövetkezetek helyzetéről” címet viselő határozati javaslat előterjesztői úgy vélik, hogy az európai szövetkezeti mozgalom valamennyi ágazata megfelel azoknak a politikai, gazdasági és szociális igényeknek, amelyeket a modern gazdaság megkövetel minden vállalatától. Az öngazgatásra épülő szövetkezeti vállalatok, amelyek kiszélesítik az állampolgárok demokratikus részvételét a gazdaságban, alkalmas eszközök arra, hogy mélyebbre fűzzék a kapcsolatot a civil társadalom, a gazdasági szervezetek és az EGK intézményei között.^[20]

„A szövetkezetek fejlesztését szolgáló eszközök és a szövetkezeti jog harmonizálásáról” szóló határozati javaslat szerzői megállapítják, hogy a szövetkezeti kis- és középvállalatok esetében kevésbé jelentkeznek azok a szervezési-vezetési nehézségek, amelyek gazdasági válság idején a nagyvállalatokat sújtják, mivel az öngazgatási rendszere és a szolidaritás elvére épülő vállalatok munkájában résztvevők hozzájárulnak a gazdasági nehézségek leküzdéséhez. A szövetkezeteket – amelyeknek gazdasági súlyuk is figyelemre méltó – a jövőben szélesebb körben kellene felhasználni a foglalkoztatáspolitikai területén, továbbá a csődbe jutott kis- és középvállalatok öngazgató vállalatokká átalakítása során.

Az előterjesztők úgy vélik, hogy az EGK intézményeinek a jövőben nagyobb figyelmet kell fordítaniuk a szövetkezetek reális gazdasági jelentőségére és szociális értékeire. Azokra a szociális sajátosságokra tekintettel, amelyek megkülönböztetik a szövetkezeteket a konkurrencia viszonyai között előnyösebb helyzetben lévő kapitalista vállalatoktól, *az egyenlő esélyhez jutás érdekében a szövetkezeteket támogatni kell a Közösség rendelkezésére álló alapokból mindaddig, amíg a Bizottság nem hoz létre egy szövetkezeti fejlesztési alapot.*

A nemzeti szövetkezeti jogok összehasonlító elemzését követően szükséges lenne a szövetkezeti jog alapjainak a harmonizálására és egy európai szintű szövetkezeti szabály kidolgozására.^[21]

Az Európa Parlament a határozati javaslattervezeteket véleményezés céljából megküldte a Foglalkoztatáspolitikai,^[22] Jogi^[23] és Mezőgazdasági Bizottságnak,^[24] továbbá felhívta a Gazdasági és Pénzügyi Bizottságot, hogy az 1980. július 18-i és december 14-i határozati javaslatok alapján állítson össze egy előterjesztést az Európai Gazdasági Közösségben működő szövetkezetek gazdasági, szociális jelentőségéről, fejlődési perspektíváiról.

2. A Gazdasági és Pénzügyi Bizottság nevében az előterjesztést és a határozati javaslatot Karl Mihr, a szocialista csoporthoz tartozó képviselő készítette el.

Az öt fejezetből álló előterjesztés első fejezete a szövetkezetek keletkezésének történelmi körülményeit mutatja be, míg a második képet ad a különböző gazdasági szektorokban működő szövetkezeti mozgalmakról. A harmadik fejezet azokkal a szövetkezeti tevékenységekkel foglalkozik, amelyek az EGK szintjén nincsenek föderációba szervezve. A szövetkezetek gazdasági és szociális jelentőségét elemzi a negyedik fejezet. Végül az ötödik fejezet a szövetkezetek jövőjével és azokkal a feladatokkal foglalkozik, amelyek az EGK intézményeire hárulnak a szövetkezetek fejlesztése terén.

Összefoglalva az első négy fejezet mondandóját, részletesebben foglalkozunk az előterjesztés ötödik fejezetével, amelynek a szövetkezetek fejlesztését szolgáló javaslatai többségükben mind a szövetkezetek szakmai szervezetei, mind a szövetkezetek elméleti művelői között ellenvéleményeket váltottak ki.

2.1. A szövetkezetek eredetét bemutató első fejezet körvonalazza a szövetkezetek lényegét. Az előterjesztés *a szövetkezeteket olyan személyegyesülésnek tekinti, amelynek tagjait azonos gazdasági érdekek és azonos szociális nézetek vezérelnek, amelyek közös tevékenységük révén közvetlenül előmozdítják tagjaik gazdasági szükségleteit.* A szövetkezeti tagok azonos jogokkal és kötelezettségekkel bírnak, a szövetkezeti igazgatásban való részvétel joga nem függ a tagok vagyoni hozzájárulásainak mértékétől. A szövetkezet gazdasági célja nem a szövetkezeti közös üzem szintjén elérendő profit, hanem hogy a tagok életkörülményeit javítsa, gazdasági, szociális igényeit szolgálja. A szövetkezeti tag az üzleti feleslegben csak személyes közreműködése alapján részesedhet.

A szövetkezetnek az előterjesztés szerint lehetnek közérdeket szem előtt tartó feladatai is.

A szövetkezetek fejlődéséről szólva az előterjesztés megállapítja, hogy a XIX. században alakult szövetkezetek célja elsődlegesen a profitérdekelt kapitalista termelési mód elleni fellépés volt. A modern szövetkezetek a XX. század első felében jelentek meg. A szövetkezet a modern gazdaságban már nemcsak az elesettek gazdasági szervezését és védelmét szolgálja, hanem vagy egyes gazdasági tevékenységek egészének szervezésével (mezőgazdaság, fogyasztás), vagy közép- és kisvállalatok szövetkezeti formában működtetésével, állami támogatásokkal vállal munkahelyteremtő szerepet (munkás termelőszövetkezetek).

Eltérések vannak a különböző európai országok szövetkezeti jogi szabályozása, a szövetkezetekkel kapcsolatos elméleti nézetek, tovább-

bá a szövetkezetek gazdasági lényegének megítélése között. Az egyes tagországok szövetkezeti jogi szabályozása, a szövetkezeteknek a gazdasági ágazatokban játszott szerepe olyan különbségeket mutat, amelyek rendkívül nehezé teszik a szövetkezeti jog belátható időn belüli egységesítését, vagy akár csak harmonizálását.

Mivel a szövetkezetek történelmileg a tőketársaságok elleni gazdasági küzdelemben olyan időben jelentek meg, amikor még nem létezhettek sajátos szövetkezeti jogi formák, a szövetkezetek jogi szabályozási rendszere *az adott ország társasági jogi rendszerének befolyása alá került.*

2.2. Az előterjesztés második fejezete a szövetkezetek gazdasági jelentőségével foglalkozik. *A szövetkezetek valamennyi EGK-hoz tartozó országban tevékenység szerint szerveződnek.* Az előterjesztés megállapítása szerint a következő tevékenységek szerveződnek leginkább szövetkezetekbe: mezőgazdasági termékek raktározása, feldolgozása, értékesítése; hitelek nyújtása, élelmiszerek központi felvásárlására; biztosítási szerződések kötése a gazdasági tevékenység különböző területein; gyogyászati célokra termékek vétele és eladása.

A fentiekben megjelölt tevékenységi területeken működő szövetkezeti ágazatok közül a mezőgazdasági termelők szövetkezetei terjedtek el legszélesebb körben. *A nyugat-európai mezőgazdaság fejlődése, a családi magánüzem fennmaradása az előterjesztő véleménye szerint a mezőgazdasági szövetkezeti mozgalomnak köszönhető. A fogyasztási szövetkezetek – ellentétben a mezőgazdasági szövetkezetekkel, amelyek megőrizték klasszikus hagyományaikat – az utóbbi tíz évben elvesztették kapcsolataikat a termelési területeken tevékenykedő szövetkezetekkel és a heterogén rétegeket alkotó fogyasztók, amelyek elsősorban a jó minőségű olcsó fogyasztási cikkek iránt érdeklődnek, félő, hogy elpártolnak a nagy monopolszervezetekkel versenyezni nem képes szövetkezetektől. A hitel és bankszövetkezés terén – amelyek a kisemberek bankbetétjeivel foglalkoznak és biztosítják a kisvállalatok*

hitelellátását – az elmúlt tíz év során olyan mértékű koncentráció ment végbe, amelynek következtében a szövetkezetek tevékenysége multinacionális méreteket öltött. A konkurrenciaharcban *a biztosító szövetkezetek* is megállják a helyüket. Tevékenységük a betegségi biztosítást is beleértve minden területre kiterjed.

A szövetkezetek sajátos szolidaritási elvekre épülő gazdasági tevékenységük révén szociális feladatokat is betöltenek oly módon, hogy hozzájárulnak a Közös Piac területén egy egészséges konkurrencia kialakításhoz és tagjaik számára a piac viszonyai között a legelőnyösebb feltételekkel nyújtanak szolgáltatásokat. A szövetkezeteket a kapitalista vállalatoktól elhatároló, a szövetkezetek lényegét jelentő szolidaritás elve – amely a tagokat nem a vagyoni hozzájárulás szerinti profitszerzésbe teszi érdekeltté – a szövetkezeti tagoknak gazdasági válságok idején a foglalkoztatás területén nagyobb biztonságot ad, mint amelyre a kapitalista vállalatok képesek.

Mindazok a gazdasági és szervezeti sajátosságok, amelyek a szövetkezetek piacgazdasági céljainak érintetlenül hagyásával a szövetkezetek lényegét adják, *a szövetkezeteket elhatárolják mind a közcélú (állami) vállalatoktól, mind a kapitalista magánvállalatoktól.*

A felsorolt gazdasági ágazatokban tevékenykedő szövetkezetek saját elhatározásukból nemzeti úniókban egyesülnek. A Közösség országainak többségében elterjedtek a szektorok közötti úniók is. Ezeknek a szakmai szervezeteknek nincs végrehajtó hatalmuk. Feladatuk az, hogy védjék a szövetkezetek tagjainak érdekeit a törvényhozó hatalommal szemben olyan kérdésekben, amelyek közös szövetkezeti megközelítést igényelnek.

2.3. *A termelőszövetkezetekkel* – amelyek közül a munkás-termelőszövetkezeteknek az 1980-as évek elején még nem volt működő európai szintű szakmai szervezete – az előterjesztés az európai

úniókban nem szervezett szövetkezeteket és közérdekű vállalatokat értékelő harmadik fejezetben foglalkozik.

Termelőszövetkezeteknek tartja az előterjesztés mindazokat a szövetkezeteket, amelyekben a tagok közvetlenül a fogyasztók számára termelnek. *A termelőszövetkezeteknek magántermelői, továbbá közösen termelő csoportjai alakultak ki.* A magántermelő szövetkezetek a mezőgazdasági termékek felvásárlásával, raktározásával, feldolgozásával, továbbadásával foglalkoznak, továbbá a kézművesek munkatermékeit értékesítik.

A termelőszövetkezetek másik csoportját a munkás-termelőszövetkezetek alkotják. A „klasszikus” munkás termelőszövetkezetek mellett az utóbbi évtizedekben kialakultak az „új munkás termelőszövetkezeti” formák, amelyek a csődbe ment kis- és középüzemek alkalmazottai hoznak létre úgy, hogy különböző állami, alapítványi támogatással bankhitellel közösen megveszik a csődbe ment vállalatokat. Ezekben a szövetkezetekben, vagy a szövetkezeti elvek szerint működő vállalatokban a volt alkalmazottak egy demokratikus szervezeti és működési rendszerben úgy dolgoznak tovább, mint a saját tulajdonukban lévő vállalatok irányítói és munkásai.

A munkás termelőszövetkezetek a kis- és középüzemek kategóriájába tartoznak és feladatuk a tagok munkahelyének a megőrzése és újabb munkahelyek teremtése. A munkás termelőszövetkezetek ezen sajátosságaiknál fogva – véli az előterjesztés – alkalmas eszközei lehetnének egy olyan foglalkoztatáspolitikának, amely a magánszektor által elhagyott területeken termelőszövetkezetek formájában hozna létre új munkahelyeket.

Az előterjesztés a szövetkezetekkel azonos gazdasági és szociális jelentőségűnek tekinti a „közös érdekeltségű vállalatokat”. Amíg a szolidaritás és az önszegély elvére épülő szövetkezetek létrejöttében nagy szerepe volt a munkásmozgalomnak, addig a közös érdekeltségű

vállalatok, amelyek önálló gazdaságelmélettel megalapozott vállalati rendszereket alkotnak, a szakszervezeti mozgalom gyümölcsei.

A közös érdekeltségű vállalatok részvénytársasági formában működnek. Tehát sem jogi formájuk, sem gazdasági céljuk nem azonos a szövetkezetek jogi formájával és gazdasági céljaival. A szövetkezetekben a tagok az önszegély és a szolidaritás elve szerint személyükben egyesítik a betétszolgáltatás kötelezettségét, a szervezet működtetésében való részvétel jogát és az üzleti felesleghez személyes részvétel alapján való jogosultságot (illetve a szövetkezet kötelezettségeiért való felelősséget). A részvénytársasági formában működő közös érdekeltségű vállalatok vagyona a szakszervezeté, a működtető a társaság (a bank, a biztosító intézet, a fogyasztási szövetkezet), a gazdasági eredmények haszonélvezői pedig azok a személyek, vagy szervezetek, akik a banktól kölcsönben részesülnek, a fogyasztási szövetkezetnek és a biztosító társaságnak tagjai. Ezek a vállalatok nem egy adott csoport céljait, hanem közjóléti célokat szolgálnak.

2.4. „A szövetkezetek szociális jelentősége és a szövetkezeti tevékenység jövőbeli fejlesztési lehetőségei” címet viselő negyedik fejezetben az előterjesztők megfogalmazzák mindazokat a pozitívumokat, amelyek *a piaccgazdaságban a szövetkezeti vállalatokat jellemzik*.

A szövetkezeteket nagy többségükben kis- és középvállalatok alkotják. Ez a vállalati rendszer hozzájárul a vállalati koncentráció csökkentéséhez. Ez a szerep egy technokrata társadalomban – amilyen a fejlett ipari országok társadalma – elősegíti a vállalatok „átlátszóságának” megőrzését, nevezetesen a munkavégzők és az irányítók közötti érdekellentét csökkentését. *A közép- és kisvállalati rendszer a munka világában hozzásegít ahhoz, hogy a munkavégzőktől egyre távolodó, „az ismeretlen messzeségbe átcsúszó” gazdasági döntések a munkavégzők számára hozzáférhető közelségbe kerüljenek.*

A szövetkezetek az egészséges konkurrencia kialakításához a vállalati koncentráció csökkentésén túl a szolidaritás elvével is hozzájárul-

nak. Gazdasági recesszió idején is alkalmasak arra, hogy munkahelyeket őrizzenek meg.

A szövetkezet, amely a gazdaság világában lehetővé teszi a demokratikus elveken nyugvó közreműködést a vállalati döntésekben, növeli az egyén felelősségét, kezdeményezőkézségét.

Mindezen előnyöket figyelembe véve, a köztulajdonban lévő vállalatok kis- és középvállalatok formájában történő privatizálása során a szövetkezeti formát lenne tanácsos előnyben részesíteni.

Tekintettel arra, hogy a szövetkezetek a működésükhöz szükséges tőkét nem gyűjthetik be a kapitalista vállalatokhoz hasonlóan a pénzügyi piacról, tehát a konkurenciaharcban gyengébbek a kapitalista vállalatoknál, szükséges lenne az EGK szintjén szövetkezeti fejlesztési alapokat létrehozni, amelyből fedezni lehetne többek között a szövetkezeti káderképzést is, amelynek az előterjesztés nagy fontosságot tulajdonít.

2.5. Azokat a feladatokat, amelyeket a szövetkezetek érdekében a jövőben csak az EGK intézményeinek támogatásával lehet megoldani, az előterjesztés ötödik fejezete az alábbiakban foglalja össze:

- A szövetkezeti mozgalmat el kell ismerni gazdasági és szociális egységnek.
- Lévéen, hogy a szövetkezetek többségükben a kis- és középvállalatok kategóriájába tartoznak, a szövetkezeteket két szempontból lehet számításba venni. Egyrészt számolni lehet velük a foglalkoztatáspolitikai terén, másrészt az új kis- és középvüzetek alapítása során.

Ezeken a területeken működő szövetkezeteknek támogatásokat kell nyújtani, kedvezményekben kell őket részesíteni. Kívánatos lenne, hogy az EGK Bizottsága jogszabályokat adjon ki, amelyek meghatározzák azokat a feltételeket, amelyek mellett a tagállamok a jelzett tevékenységeket támogatnák.

- A szövetkezetek mind makro-, mind mikroszinten képesek lesznek feladataikat elvégezni, ha mind a szövetkezeteket, mind a közös érdekeltségű vállalatokat bevonják a közösségi politika alakításába. Ha a szakmai szervezetek létrehoznának egy európai közös szervezetet, eredményesebb lenne a szövetkezetek közösségi intézményekkel szembeni érdekképviselése.
- *A szövetkezetek és a közös érdekeltségű vállalatok – az előterjesztő véleménye szerint – a magán- és a közüzemi (állami) vállalatok mellett a gazdaságnak harmadik szektorát alkotják.* Ennek a kis- és középvállalatokból álló ágazatnak feladatai megoldásához támogatásra van szüksége. A Közösség intézményei kutatásokat és felméréseket kell, hogy végezzenek ennek a szektornak a fejlesztése érdekében. Szükséges lenne létrehozni az EGK Bizottsága mellett egy „szövetkezeti irodát”, amely a kis- és középvállalatok problémájával foglalkozna.
- A szövetkezeti jog harmonizálásának szükségessége időről- időre felmerül. Az egységesítési törekvéseket nem fogadják pozitívan, annak ellenére, hogy a szövetkezet fogalma, a szövetkezet vállalati tevékenysége valamennyi EGK-országban azonos kellene, hogy legyen. Az egységesítés érdekében célszerű lenne jogösszehasonlító munkát végezni.

A szövetkezetek csak akkor léphetnek ki nemzeti kereteikből, ha azt egy európai szövetkezeti társasági jog lehetővé teszi. Az európai szövetkezeti únióknak igényelniük kell a szövetkezeti szabály kialakításában való részvételüket.

Szövetkezeti fejlesztési célokra a Bizottság hozzon létre egy Európai Szövetkezeti Alapot.

- Az EGK intézményei kezdeményezzék a nemzeti szövetkezeti jogok közelítési munkálatait; a Tanács fogadjon el egy európai multinacionális szövetkezeti szabályzatot.

4. A Mihr-Bizottság előterjesztésének visszhangja a szövetkezetek szakmai szervezetei és a szövetkezeti elmélet művelői körében.

Az előterjesztést – mielőtt a Parlament Gazdasági és Pénzügyi Bizottsága megvitatta – a szövetkezeti szakma széles körben véleményezte.

A vitaanyagok részletes elemzése lehetőséget adna a különböző szövetkezeti nézetek megismertetésére. Ehelyütt nem foglalkozhatunk csak az egyes európai szintű szövetkezeti szakmai szervek véleményével.^[25]

4.1. *Az Európai Szintű Szövetkezetek Egyesületének Koordinatív Bizottsága* az alábbi megállapításokat fogalmazta meg:

- Nem helyes – ahogyan több parlamenti csoportosulás véli – a szövetkezeteket a Közösség egyes gazdasági nehézségekkel küzdő régiójának válságmegoldási eszközöként számba venni. A szövetkezetekre azért sem lehet azonos feladatokat hárítani, mert azok nem alkotnak egységes mozgalmat. A szövetkezetek sikerei éppen azoknak a sajátos szervezeti és működési elveknek köszönhetőek, amelyek lehetővé teszik, hogy a tagok az egyéni kérdéseiket önálló kreatív tevékenységükkel valósítsák meg. A szövetkezet mozgalmi eszköz a tagok saját gazdasági és szociális céljainak eléréséhez. Az egyéni célok és érdekek különbségei eredményezik a szövetkezetek sokféleségét.

A szövetkezeti mozgalmak céljaikat csak állami gyámkodás nélkül érhetik el.

- A szövetkezeti mozgalmak nem vállalnak semmiféle állami, vagy közfeladatot. A szövetkezetek történelmileg olyan gazdasági-társadalmi feladatok végrehajtására alakultak, amelyeket a tagok határoztak meg. A szövetkezet lényege az, hogy olyan gazdasági és szociális feladatok ellátására képes, amelyeket más vállalatípusok nem tudnak teljesíteni.

- Az európai szintű szövetkezeti úniók szektorális megosztásban szerveződnek és a Közösség szervei előtt konzultatív partnerként az egyes szövetkezeti ágazatok érdekeit képviselik. Ez a képviseleti rendszer a múltban is eredményekhez vezetett, és megnyugtató eredményekkel járt a szövetkezetek ágazati szintjén. Nem szükséges a jövőben sem olyan, valamennyi európai szövetkezeti úniót egyesítő egységes szövetkezeti rendszer, amelynek feladata lenne az összes szövetkezeti ágazat érdekképviselése. Ilyen rendszerben az egyik ágazat érdekét a másik ágazat háttérbe szoríthatná. A szövetkezeti únióknak megnyugtató az, ha saját eszközeikkel önállóan szervezik ágazati érdekvédelmi akcióikat.
- A szövetkezetek fogalmi elemeként nem helyes a „társadalmi érték” kifejezést használni. A szövetkezetek lényegére jobban rávilágít az a megfogalmazás, amely szerint a szövetkezet olyan vállalati forma, amelynek mind gazdaságilag, mind társadalmilag nagy jelentősége van. *A szövetkezteteket olyan személyegyesülésnek kell tekinteni, amelyeket önkéntes alapon hoznak létre a tagok azért, hogy hatékonyan képviseljék saját érdekeiket.*

Vannak olyan érdekek az európai közösségben, amelyeket a szövetkezetek révén lehet a leghatékonyabban kielégíteni. Ezek: a mezőgazdasági politika, a regionális politika, a kis- és középvállalatok fejlesztése, foglalkoztatáspolitikai, szociálpolitika, és a továbbképzés. Az értékelés kiemeli, hogy a szövetkezetek elsődlegesen gazdasági célú szervezetek, ugyanakkor sajátos szervezeti és működési adottságaik következtében a társadalom egészének szolgáltatásokat nyújtanak. Ennyiben a szövetkezeteknek társadalmi szerepe is jelentős.

A szövetkezetek szerepe regionális szinten vitán felüli. Egyes gazdasági ágazatokban a szövetkezetek nemcsak az általuk szervezett gazdasági területeket éltetik, hanem tevékenységük eredményeként más, határos gazdasági zónákra is pozitív hatásúak (mezőgazdaság, hitel, kiskereskedelmi forgalom stb.).

A Koordinatív Bizottságban egyesült szövetkezeti uniók úgy vélik, hogy a szövetkezetek és azok különböző szintű egyesületei számára az lenne az előnyösebb, ha nem hoznának létre egy európai szövetkezeti pénzügyi alapot, hanem a már meglévő alapokból elégítenék ki mindazokat az igényeket, amelyek a szövetkezeti fejlesztéshez szükségesek (Regionális Alap, Szociális Alap, Fejlesztési Alap). Ezeknek az alapoknak a felhasználásáról már eddig is pozitívak a tapasztalatok. Nem lehet figyelmen kívül hagyni, hogy a szövetkezeteknek saját ágazataikban olyan felhalmozott pénzeszközök vannak, amelyek kifejezetten az ágazatokhoz tartozó szövetkezetek fejlesztésére használatosak.

A Koordinatív Bizottság szükségesnek tartja, hogy az EGK Bizottsága tanulmányok keretében értékelje a tagállamok szövetkezeti ágazatának helyzetét. Ezek a tényfeltárások és értékelések segítséget nyújtanak a szövetkezetek gazdasági, szociális jelentőségének meghatározásában. Tisztázni lehetne a szövetkezet valóságos működési lehetőségeit az egyes gazdasági szektorokban.

A Közösséghez tartozó országok szövetkezeti jogát a különböző szövetkezeti ágazatok eltérő szabályozását rendkívül nehéz lenne összehangolni. Ugyanakkor a Koordinatív Bizottság lehetségesnek tartja egy európai szövetkezeti társasági szabály kimunkálását.

Az európai szövetkezetek únióinak olyan összefogását, amely egy közös szervezetben egyesítené európai szinten a szövetkezeti ágazatokat abból a célból, hogy a Közösség intézményeivel ez a szerv folytasson párbeszédet – a Koordinatív Bizottság nem tartja szükségesnek. Ugyanakkor a Közösség intézményei és a Koordinációs Bizottság között az alábbi együttműködési formát lehetne megvalósítani:

- meg kell határozni a szövetkezetek lényeges ismérveit, és ezen ismérvek birtokában ki kell alakítani egy közösségi szintű szövetkezeti mozgalmat.
- a szövetkezeteket konferenciákon kellene informálni a Közösség szövetkezetpolitikájáról;

- a társasági jog európai szintű harmonizálása során meg kell őrizni a szövetkezeti státus sajátosságait;
- a szövetkezeteknek részt kellene venniük a Közösség szociális problémáinak megvitatásában;
- az adójog harmonizálása során figyelembe kellene venni a szövetkezeti vállalat érdekeit.^[26]

4.2. A Szövetkezeti Úniók Szektorközi Bizottságának megjegyzései a Mihr-féle előterjesztéshez

A szövetkezeti mozgalomnak szüksége van egy olyan európai szintű szervezetre, amely minden gazdasági és társadalmi kérdésben partnerként léphet fel az EGK-val.

A Bizottságnak létre kell hozni egy olyan rendszert a szövetkezetek számára, amely mindazon feladatokra képessé teszi a szövetkezeteket, amelyeket azoknak a Közösségen belül el kell végezniük.

Szükségessnek látja a Szektorközi Bizottság az EGK-szinten szervezett közös szövetkezeti alap létrehozását.

Minden tagállamnak meg kellene kezdenie saját szövetkezeti jogának harmonizálását, hogy később harmonizálni lehessen a Közösség országainak szövetkezeti jogát is.

Szükséges lenne a jövőben a tagállamok szövetkezeti mozgalmainak a Bizottság, a Parlament és a Gazdasági és Szociális Bizottság bevonásával európai szövetkezeti konferenciát rendezni.^[27]

4. Az Európa Parlament 1983. évi április 13-i határozata az EGK szövetkezeteinek helyzetéről és perspektíváiról

1. A Parlament Gazdasági és Pénzügyi Bizottsága megvitatta a Mihr-féle előterjesztést és az EGK szövetkezeteiről az alábbi határozati javaslatot fogadta el és terjesztette az Európa Parlament elé:

Az Európa Parlament

- kiindulva az 1980-ban beterjesztett határozati javaslat-tervezetektől,
- figyelemmel a Gazdasági és Pénzügyi Bizottság, továbbá a Mezőgazdasági, Jogi, Szociális és Foglalkoztatáspolitikai Bizottság véleményére

A) megállapítja, hogy az 1980-ban megfogalmazott határozati javaslatok tanúsága szerint a parlamenti képviselők különböző csoportjai szükségesnek tartják, hogy a Közösség tagállamai és az EGK intézményei a jövőben nagyobb figyelmet fordítsanak a szövetkezeti társaságokra,

B) a szövetkezetek, amelyek jelen vannak a piac több szektorában, jelentős helyet foglalnak el a gazdaság és a társadalom életében, továbbá

C) jelentős szerepük van új munkaalkalmak létrehozásában és a munkafeltételek javításában,

- a Parlament felhívja az EGK intézményeit, hogy a szövetkezetek európai szintű szakmai szervezeteit tekintsék állandó partnernek a szövetkezeteket érintő gazdasági és szociális kérdésekről való döntések során,
- megállapítja, hogy a mind gazdasági, mind vállalati szinten jelentős szövetkezeti tevékenységet a Közösség intézményeinek támogatni és bátorítani kell, továbbá hogy a szövetkezetek keretében bővíteni kell a munkalehetőségeket az EGK minden olyan térségében, ahol a fejlesztési és a regionális igények ezt megkívánják. A szövetkezetek támogatása nem járhat negatív következményekkel az egészséges és hatékony konkurrenciára,
- felhívja a Bizottság figyelmét, hogy kezdjen felméréseket a munkás termelő- és kézműves szövetkezetek tevékenységét illetően, segítse elő az ilyen típusú szövetkezetek elterjedését és fejlődését, kezd-

ményezze továbbá a gazdasági nehézségek következtében tönkrement kis- és középvállalatok szövetkezetekké alakulását,

- javasolja a Bizottságnak, hogy a tapasztalatokban gazdag szövetkezeti uniókat kérje fel, hogy együttesen a saját ágazati érdekeik képviselőként dolgozzanak ki és léptessenek életbe egy, a szövetkezeti fejlesztést szolgáló közösségi szintű regionális politikát,
- javasolja a Bizottságnak, hogy folytasson kutatásokat annak felmérése érdekében, hogy a Közösség válságövezeteiben, továbbá a Lomé-i szerződést aláíró országokban hogyan lehetne termelőszövetkezetek szervezését támogatni, a helyi nehézségek megoldására a szövetkezeti mozgalom tapasztalatait alkalmazni,
- a Parlament szükségesnek látja, hogy a szövetkezetek és a szövetkezeti egyesületek oktatási és továbbképzési feladataik teljesítéséhez anyagi és technikai támogatásokat élvezzenek, felhívja a Bizottságot, hogy hozzon létre hitelalapoakt a kis- és középvállalatok és a szövetkezetek támogatására. Azoknak a szövetkezeteknek, amelyek nem részesülnek a kis- és középvállalatok számára rendszeresített támogatásból, a közösségi alapokból kell fejlesztési támogatásokat nyújtani,
- a Parlament felhívja a Bizottság figyelmét a tagállamok szövetkezeti rendszereit tanulmányozó kutatások szükségességére, különös tekintettel a szövetkezetekben végzett munka körülményeire, ezeknek a kutatásoknak az eredményét a Közösség intézményei és a tagországok számára is hozzáférhetővé kell tenni.^[28]

Az Európa Parlament 1983. évi 12. és 13. ülésén vitatta meg a Mihr-féle előterjesztés alapján a Gazdasági és Pénzügyi Bizottság által jóváhagyott, a parlament elé terjesztett határozati javaslatot és két napig tartó élénk vita után a tervezetet változatlan szöveggel elfogadta.

A Mihr-féle határozati javaslat szövegét összevetve a parlament által elfogadott szöveggel, egyértelműen megállapíthatjuk, hogy a szövetkezeteket közérdekű célok teljesítésére is alkalmasnak tartó vélemény került szembe a szövetkezeteket kizárólag a liberális piacgazda-

ság magánvállalatának tekintő nézettel.^[29] A Gazdasági és Pénzügyi Bizottság elutasította a Mihr-féle előterjesztés azon javaslatait, amelyek egy egységes európai szintű szövetkezeti szervezet létrehozására, az EGK szinten szervezett szövetkezeti alap, az egyes EGK országok szövetkezeti jogának harmonizálására irányultak. A parlamenti képviselők többsége nem értett egyet továbbá azzal a véleménnyel, amely szerint a szövetkezetek egy „harmadik szektornak”, a „szociális gazdaságnak” a területére tartoznak. Valójában a „szociális gazdaság” francia elmélete (amelyet a belga-francia, az olasz, a spanyol gazdaságelmélet is elfogad) – amely szerint a „szociális gazdaság” a szövetkezeteket, a gazdasági célú egyesületeket és a kölcsönös biztosító társaságokat fogja át – került szembe a német *Gemeinwirtschaft* felfogásával és az angolszász non-profit vállalatelmélettel. A német *Gemeinwirtschaft* fogalma a gazdaság két területét érinti. Nevezetesen a közüzemi állami, vagy közösségi (városi, községi) vállalatokat, amelyek „irányított, kötött” gazdálkodást folytatnak, továbbá azokat a „szabad” közhasznú vállalatokat, amelyek maguk szabják meg közhasznú tevékenységük mikéntjét. A német gazdaságelmélet szerint a szövetkezetek a piacgazdaság (*Marktwirtschaft*), a „liberális” magán-szektor vállalatai, amelyek a konkurencia törvényei szerint működnek és amelyeket a kapitalista magánvállalatoktól gazdasági céljuk különbözteti meg. A szövetkezet a tagok gazdasági érdekeit szolgáló, az önszegély elve alapján működő vállalat, amely ugyanúgy haszonra törekszik, mint a kapitalista vállalatok, azonban a hasznot nem a tőke, hanem a tagok személyes közreműködése alapján osztja meg.^[30]

Az angolszász nézetek szerint a piaci és az állami szektortól egyaránt független „harmadik” non-profit szektor vállalatainak csak azok a vállalatípusok tekintendők, amelyek olyan igényeket tartanak szem előtt, amelyek kielégítésére sem a piaci, sem az állami szektor nem alkalmas. Lévén, hogy a szövetkezetek a piacgazdaság termékei és működésük feltétele a piac, még akkor is a piaci szektor vállalatai köré sorolandók, ha céljuk nem a profitszerzés, hanem tagjaik gazdasági érdekeinek előmozdítása.^[31]

5. A szövetkezetek, mint a szociális gazdaság vállalatai

Mind a szövetkezetek, mind a gazdasági célú egyesületek és a kölcsönös biztosító társaságok számára egyértelművé vált a felismerés, hogy az egységes európai piac kiépítésében csak akkor lesznek képesek részt venni, ha együttesen lépnek fel mindazon diszkriminációk megszüntetése érdekében, amelyek a nem kapitalista vállalatokat hátrányos helyzetbe hozzák a piac más vállalattípusaihoz viszonyítva. *A közösen megfogalmazott cél: a három nem profitérdekeltégű vállalat típus közös gazdasági, társadalmi sajátosságainak meghatározása és sajátosságuknak megfelelő olyan gazdasági és jogi eszközökkel történő felruházásuk, amelyek lehetővé teszik a technológiai fejlődéssel és a gazdasági növekedéssel együttesen a munkahelyek megőrzését, újjak létrehozását, a kiegyensúlyozott regionális fejlesztést és az életminőség javítását.* Ezeknek a céloknak az eléréséhez többek között létre kell hozni a kockázati tőke új eszköztárát és egy egységes európai jogi státust a három nem profitérdekelt vállalat részére.

Az EGK Bizottságának támogatásával – amelyre az Európa Parlament szövetkezetekről szóló 1983. évi határozata hívta fel a Bizottságot – egymást érik a szövetkezetek és a non-profit vállalatok önálló, továbbá közösen szervezett konferenciái. Nagy intenzitással kezdődnek el a nemzeti és nemzetközi szintű tudományos kutatások.

1. A tényfeltáró és perspektívát meghatározó konferenciák sorát az EGK Bizottsága és a Gazdasági és Szociális Bizottság közreműködésével 1986-ban Brüsszelben rendezett, „A szövetkezetek, a kölcsönös biztosító szervezetek és az egyesületek részvétele az európai építésben” címmel meghirdetett konferencián nyitja meg, ahol már együttesen vett részt a szövetkezetek, a kölcsönös biztosító szervezetek és a gazdasági célú egyesületek európai szervezeteinek többsége.^[32]

A szövetkezetek, a kölcsönös biztosító szervezetek és a gazdasági célú egyesületek első konferenciájukat „szociális gazdaság” elnevezés alatt 1988-ban rendezték meg Franciaországban.^[33]

2. A szociális gazdaság közös elnevezés alatt a nem profitérdekelt vállalatok második nemzetközi konferenciájára 1990-ben Rómában,^[34] a harmadikra 1991-ben Lisszabonban került sor.^[35]

1993. november 8–10. között került megrendezésre Brüsszelben a szociális gazdaság problémáival foglalkozó IV. európai konferencia „A szövetkezetek, a kölcsönös biztosító társaságok és az egyesületek hozzájárulása a szociális kohézióhoz és az európai gazdasági fejlődéshez” címmel.^[36]

3. 1986-ban került kiadásra az EGK-országok három vállalattípusát felmérő kutatás eredménye. A több mint ezer oldalt tartalmazó kiadványt több nyelven közösen adta ki az EGK Bizottsága és a Gazdasági és Szociális Bizottság.^[37]

A CIRIEC nemzetközi tudományos bizottságának kezdeményezésére 12 nyugat-európai ország, továbbá az USA és Kanada CIRIEC szervezetei 1988-ban közös kutatásba fogtak azzal a céllal, hogy felmérjék azokat a sajátosságokat, amelyek a munkában résztvevő országokban jellemzik a kapitalista és az állami vállalatok közötti gazdaságot.^[38]

Annak belátása, hogy a technikai fejlődés által előidézett fokozódó piaci verseny befolyásolására, a munkanélküliség enyhítésére, az egyenlőtlenül fejlődő régiók fejlesztésének összehangolására, az elmaradt területek felkarolására, a dolgozók aktív részvételének támogatására a vállalati tevékenységben, vagyis a kapitalista fejlődés korrekciójára egyedül az állam nem elegendő, vezetett el a „gondoskodó állam helyett gondoskodó társadalmat”, a „társadalmi (szociális) gazdaságot” jelszóhoz.

A közös fellépés eredménye az az átirat, amelyet 1989-ben az EGK Bizottság a Tanácshoz intézett a „szociális gazdaság vállalatainak részvétele az egységes piac kialakulásai folyamatában” címmel. Ezt az átiratot az EGK Gazdasági és Szociális Bizottsága 1990-ben véleményezte. Az átiratban a Bizottság körvonalazza a szociális gazdaság fogalmát, rövid leírást ad az egyes EGK-országokban működő, a szociális gazdaságot alkotó vállalat típusokról. Ezen meghatározás szerint a szociális gazdaság vállalatainak lényege a következő: a részvétel önkéntessége; az államtól való függetlenség; a tagok vagy harmadik személyek számára non-profit célú szolgáltatás; demokratikus igazgatás; a jövedelem elosztása a személyes közreműködés arányában.^[39]

A szövetkezetek, a kölcsönös biztosító szervezetek és a gazdasági célú non-profit egyesületek közötti különbségek a következők: az első két vállalat típus a tagok számára nyújt szolgáltatásokat, míg az egyesület tevékenységét alapvetően harmadik személyek érdekében fejti ki. A szövetkezet és a kölcsönös biztosító társaság külső piaci kapcsolataiban üzleti tevékenységet fejt ki, tehát nyereségre törekszik. Belső viszonyait tekintve azonban mind a szövetkezet, mind a kölcsönös biztosító szervezetek non-profit vállalatok, mivel tagjaikat elsősorban nem vagyoni közreműködésük alapján részesítik nyereségben. Az egyesület – bár piacorientált vállalatként tevékenykedik – külső kapcsolataiban nem követi a nyereségelvet.

Az európai szövetkezeti társaságról szóló rendelettervezetet a gazdasági célú egyesületről, a kölcsönös biztosító szervezetekről szóló európai rendelettervezettel együtt a Bizottság 1992. tavaszán több módosítással elfogadta,^[40] majd az Európa Parlament első olvasatban véleményezte.^[41] A kockázati tőke kialakításának új gazdasági, jogi eszközeiről folyó viták is eredménnyel kecsegtetnek. Az ún. szövetkezeti befektetési jegyek bevezetésének lehetőségéről – amely meghatározott körülmények között módot ad a szövetkezeteknek arra, hogy a tőkegyűjtés érdekében a pénzpiachoz forduljanak – folynak a viták a közösségi szervek előtt.^[42]

A nyugat-európai szövetkezeti mozgalom azon követeléseinek többségét, amelyeket 1983-ban az Európa Parlament nem szavazott meg, 1993-ra, a másik két nem profitérdekelt vállalati formával együtt, mint a szociális gazdaság egyik vállalata érte el.

A szociális gazdaság vállalatainak azonosságáról és különbségéről, a szociális gazdaság fogalmáról kialakult vitákról és a különböző nézetekről, a szövetkezeteknek az EGK vállalati rendszerén belül elfoglalt helyzetéről egy önálló tanulmányban adunk majd számot.

Jegyzetek

1. A non-profit szervezet fogalma az angolszász vállalatelméletben kialakult fogalom (nonprofit organizations) a piactól és az államtól egyaránt független „harmadik szektor” megjelölésére. Részletebben lásd: Hansmann: Economic Theories of Nonprofit Organizations. In: The Nonprofit Sector: a Research handbook (W.Powell, ed.), Yale University 1987. Press, 24–42. oldalak: Levesque B: L'autre économie. Une économie alternative? presses de l'Université du Québec, Sillery. Kuti Éva–Marschall Miklós: A nonprofit szektor fogalma. Esély, 1991. 65.o.
2. (Az EGK Hivatalos Közlönye, a továbbiakban: J.O.C.E.) 1987. C. 246. szám (1986. szeptember 14.)
3. J.O.C.E. 1989. C. 238. szám (1989. november 27.)
4. Franco Foschi (az Európa Tanács parlamenti Közgyűlése mellett működő Szociális és Egészségügyi Bizottság elnöke): A szövetkezetek, a kölcsönös segélyegyletek és az egyesületek elismerése az Európa Tanács által (La reconnaissance du fait coopératif, mutualiste et associatif par le Conseil de l'Europe). Lásd a „L'économie cooperative, mutualiste et associative – Contributions á la construction de l'Europe” című kötetben (A szövetkezetek, a kölcsönös biztosító társaságok és az egyesületek részvétele az európai építésben) Az EGK Gazdasági és Szociális Tanácsának kiadványa. Brüsszel, 1986. 37–41.o.

5. Az Európa parlament dokumentumai 1982–83. N. 1–287/1983. IV. 13. 137–150.old.
6. Ld. Les entreprises de L'Économie Sociale et la réalisation du marché européen sans frontiere. COM. SEC. (89) 2187 final. Bruxelles, 1989. dec. 18. 38.o.
7. CCACC munkaanyag. 1990. szeptember 17.
8. Proposition modifiée de règlement (CEE) du Conseil portant statut de la Société coopérative européenne. J.O.C.E. C. 236/17 1993.8.31.
9. Az Európai Gazdasági Közösséghez tartozó országok szövetkezeteit gazdasági tevékenység szerint nyolc európai közösségi szintű szervezet képviseli. Működésükről, a közösségi jogalkotásra gyakorolt hatásukról lásd: Les organisations coopératives, mutualistes et associatives dans la Communauté européenne (A szövetkezetek, kölcsönös szervezetek és az egyesületek az EGK-ban) Edition Delta, 1986. Brüsszel.
10. A mezőgazdasági szövetkezetekről készült dokumentumok, könyvek közül az alábbiakat emeljük ki: Confederation Européenne de l'agriculture (CEA): Etude comparative de droit de la coopération agricole en Europe (Az európai mezőgazdasági szövetkezeti jog összehasonlító elemzése) Brougg, Svájc, 1963; Comité Général de la Cooperation agricole de le C.E.E. (COGECA): La coopération agricole dans la C.E.E. (A mezőgazdasági szövetkezetek az EGK-ban) Brüsszel, 1974; Gide-Loyrette:Nouel: Les coopératives agricoles dans le marché commun (A mezőgazdasági szövetkezetek a Közös Piacban) Dictionnaire André Joly, Paris, 1969. 500.old.
11. A CIRIEC (a Közérdekű, a Szociális és a Szövetkezeti Gazdaság Nemzetközi Kutató és Információs Központja) a közérdekű vállalatok és a szociális gazdaság vállalatainak kutatásával foglalkozik.
12. C.E.E. „L'économie coopérative, mutualista et associative. Bruxelles, 1980. I–V.kötet.
13. Lásd az ide vonatkozó információkat: H.Milford: Les coopératives ouvrières de production dans la Communauté Economique

- Européenne Revue de la Cooperation Internationale 1982. 4. szám 42–54.old.
14. André Hirschfeld: La création des sociétés cooperatives de type européen (Egy európai szintű szövetkezeti társaság létrehozásáról) Revue des Etudes Coopératives 1967. 147. szám 143–144.old.
 15. André Hirschfeld: Un nouveau projet de statut de société coopérative européenne (Az európai szövetkezeti társaság új szabályzat-tervezte) Revue des Etudes Coopératives 1969. 87–91.old.
 16. Lásd: COGECA, EURO-COOP, UGAL: Observations sur la nécessité d un statut pour la société coopératives européenne (Egy európai szövetkezeti társaság létrehozásának szükségességéről) Munkaanyag, 1974. március 24. 8. old.
 17. COGECA-EURO-COOP, UGAL: Rendelettervezet az Európai Szövetkezeti Társaságról. Munkaanyag, Brüsszel, 1974. július. 64. old., A rendelettervezetet elemzi: B. Grossfeld és Th. Noelle: A Harmonisation des fondements juridiques des coopératives (A szövetkezeti jog alapjainak harmonizálása) című tanulmányukban. A tanulmány a „La coopérative dans la concurrence des idées” (A szövetkezetek az elmélet tükrében) című kötetben jelent meg. 1985. Münster, 137–143.old.
 18. Lásd: H.Milford: Les coopératives... 52.old.
 19. Communautés Européennes parlement Européen. Documents des séances 1982–83. 1982 novembre 1–849/82. 40.old. (Az Európa Parlament üléseinek dokumentumai)
 20. Lásd u.o. 41–42.old.
 21. A parlament Foglalkoztatáspolitikai Bizottsága véleményében mind a Bonicelli-, mind a Filippi-féle határozati javaslatokat támogatta. Lásd: u.o. 58–65.old.
 22. A Jogi Bizottság nevében a véleményt M.D.Vie képviselő állította össze. A Jogi Bizottság 1981. július 15-én M.D.Vie előterjesztése alapján a határozati javaslatokban foglaltakat elfogadta. Lásd: u.o.

23. A Parlament Mezőgazdasági Bizottsága nevében M.J.Maher által előterjesztett, a határozati javaslatokat támogató véleményt 1981. június 23-án a Bizottság ülésén elfogadta. Lásd: u.o. 43–50.old
24. U.o. 50–65.old. A Mihr–Bizottság előterjesztését teljes terjedelmében közölte 1983-ban a *Revue des Etudes Coopératives* 1983. 88–100.old
25. Lásd: A Koordinációs Bizottság véleménye „A szövetkezetek az EGK-ban” című határozati javaslatról (Mihr-előterjesztés 1–849/82.) CCACC munkaanyag. 1983.4.12. 9. old.
26. A CLICE MG/bg/530–22,2,1983. sz. munkaanyagában a Mihr-előterjesztéről készült véleményében – ellentétben a CCACC-vel – az előterjesztés határozati javaslatait minden részletében támogatta. Ez nem véletlen, hiszen a CLICE-t alkotó szövetkezeti szervezetek javaslatára készítette elő és terjesztette elő a két parlamenti csoport a szövetkezetekre vonatkozó határozati javaslat-tervezeteket. Lásd: Remaakers: *Les coopératives et l'Europe, un choc culturel* (A szövetkezetek és Európa. Egy kulturális sokk) Récma, 1991. 37. szám 106–107.old.
27. Parlement Européen. Document des séances... 39–40.old.
28. Az Európa parlament üléseinek jegyzkönyve no. 1–297/1983.4.13. 137–150.old.
29. A „szociális gazdaságról” megjelent könyvtárnyi anyag szerzői megegyeznek abban, hogy azok a vállalatok tekinthetők a szociális gazdaság vállalatának, amelyek a következőkkel jellemezhetők. a részvétel önkéntessége; az államtól való függetlenség; a tagok vagy harmadik személyek számára non-profit cél szolgáltatás; demokratikus igazgatás; a jövedelem elosztása nem a tőkehozzájárás, hanem a személyes közreműködés alapján.
30. A „L idée du mouvement coopératif et sa place dans la politique institutionnelle et sociale” (A szövetkezeti mozgalom elmélete és helye az intézményi és szociális politikában) című tanulmányában Erik Bottner a szövetkezetet a liberális magángazdaság vállalatának tekinti. Ezt a véleményt erősíti meg Theo-Thiemeyer a „L idée de l'économie d'intérêt général et sa place dans la

politique institutionelle et sociale" (A közérdekű gazdaság helye az intézményi és szociális politikában) című tanulmányában. A tanulmányokat lásd: „La coopérative dans la concurrence...” című kötetben, 29–55. és 57–85.old. Hasonló véleményt fejt ki H.Mónkner *Auto-evaluation et regim juridique des organisations cooperatives dans les pays de la communauté européenne* (A szövetkezeti önfejlődés és a szövetkezetek jogi szabályozása az EGK országaiban) c. cikkében. Lásd: *La coopérative dans la concurrence...* c. kötetben. 99–134.old.

31. A Liberális Demokrata Reformista Csoport az Európai Néppárt Csoport – Kereszténydemokraták és az Európai Demokratikus Csoport képviselői, akik a szövetkezetet a piacgazdaság liberális gazdasági szervezetének tekintik, elismerik, hogy a szövetkezet a liberális gazdaságban egy kollektív rendszer, azonban a hangsúlyt a szövetkezetek önállóságára és a szövetkezeti önsegélyre helyezik. Véleményük szerint a szövetkezet nem alkot önálló gazdasági rendszert, mert a piac eszközeivel elégíti ki tagjai gazdasági igényeit.
32. A konferencia anyagát „L'economie coopérative, mutualista et associative – Contribution à la construction de l'Europe” című kötet tartalmazza.
33. A konferencia munkáját értékeli B. Piot: *Problématique et principes communs à trois projets d'économie sociale* (A szociális gazdaságra vonatkozó terv; problémák és alapelvek) *Récma*, 1990. 36. szám, 38–44.old.
34. A római konferencia előadásainak anyagát a „Le coopérative le mutue e le associazioni in una Europa senza frontiera – Attila della 2a conferenza Europea sulla impresa dell'economia sociale” című kiadvány tartalmazza. Istituto Italiano di Studi Cooperativi Luigi Luzzatti, Róma, 1990.
35. A lisszaboni konferencia előadásait lásd: a „Terceira conferencia europeia de economie social cooperativas, mutualidades et asociaciones na construação da Europa de futuro I–III. kötetek. Instituto Antonio Sérgio do Sector Cooperativo. Lisszabon, 1992.

36. 1994. 41. sz. 202.old.
37. Lásd: Les organisations mutualistes et associatives dans la Communauté Européenne (A szövetkezetek, a kölcsönös segélyegyletek és az egyesületek elismerése az EGK-ban) Edition Delta, 1986. Brüsszel.
38. Az összegező munkákat a CIRIEC Nemzetközi Tudományos Bizottságának gondozásában a Tiers Secteurs – The Third Sector című kötet foglalja össze franciául és angolul. A végtanulmányokat 1992-ben a CIRIEC spanyol szervezete is kiadta.
39. SEC. (89) 2187 final du 12.1989 („Les entreprises de l'économie sociale et la réalisation du marché européen sans frontières”) Documents des Communautés Européennes. 4–5.old.
40. Lásd: Süveges Márta: Az EGK Tanács rendelettervezete az Európai Szövetkezeti társaságról. Magyar Jog, 1994. 1.sz. 28–36.old.
41. J.O.C.E. 1993. február 15. 42.sz.
42. Lásd: Süveges Márta: A tőkeképzés jogi eszközei a francia mezőgazdasági szövetkezetekben. Szövetkezés. 1992/1–2. sz.